

Л. В. ГУДЗЬ

кандидат юридичних наук, доцентка

доцентка кафедри конституційного і муніципального права

E-mail: l.v.gudz@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2064-014X>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

м. Харків, 61022, майдан Свободи, 4

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ ДО ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПІСЛЯ ПРИПИНЕННЯ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

АНОТАЦІЯ. *Вступ.* У статті висвітлено питання проведення виборів до органів місцевого самоврядування після припинення режиму воєнного стану як важливого етапу відновлення демократії та політичної стабільності. Розглянуто необхідність врахування викликів безпеки, реінтеграції постраждалих територій і захисту виборчих прав, зокрема внутрішньо переміщених осіб та осіб, які виїхали за кордон. Акцентовано увагу на вдосконаленні виборчого законодавства, адаптації механізмів голосування та запобіганні зовнішньому втручання, що сприятиме демократичному розвитку країни та суспільному примиренню.

Короткий зміст основних результатів дослідження. Зазначено, що місцеві вибори 2020 року в Україні відбулися в умовах децентралізації та адміністративної реформи, що призвело до змін у складі місцевих рад. Використання пропорційної виборчої системи з відкритими списками виявилось лише частково ефективним, оскільки партії мали можливість самостійно формувати порядок кандидатів, а необхідність набрати 25% виборчої квоти ускладнювала зміну їхньої черговості. Запровадження гендерних квот сприяло збільшенню представництва жінок у місцевих радах, однак супроводжувалося значними труднощами у реалізації. Підсумки виборів засвідчили зростання впливу локальних політичних партій, що підкреслює необхідність подальшого вдосконалення виборчого законодавства.

Місцеві вибори 25 жовтня 2020 року продемонстрували рекордно низьку явку виборців — лише 36,88%, що значною мірою пояснюється пандемією COVID-19. Найбільша активність виборців спостерігалася в західних регіонах країни, тоді як у східних областях рівень участі у голосуванні був помітно нижчим. Основними факторами, що зумовили низьку явку, стали проблеми зі здоров'ям, проживання виборців не за місцем реєстрації та загальна пасивність громадян.

Висновок. Після завершення війни в Україні необхідно буде провести загальнодержавні та місцеві вибори для відновлення демократичних процесів, забезпечивши їх відповідність європейським стандартам. Виборчий процес має відбутися не пізніше ніж за 90 днів після припинення чи скасування воєнного стану, з особливим фокусом на організацію голосування на звільнених територіях.

Важливими завданнями є законодавче врегулювання обмеження виборчих прав осіб, причетних до державної зради та колабораціонізму, а також питання подвійного громадянства. Дистанційне голосування потребує надійних механізмів безпеки відповідно до стандартів ЄС. Крім того, варто запобігти дискримінації українців, змушених покинути країну, шляхом впровадження альтернативних форм голосування. Загалом, вибори мають відбуватися з урахуванням нових викликів, спричинених війною та окупацією.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: вибори до органів місцевого самоврядування, режим воєнного стану, гендерні квоти, активні і пасивні виборчі права, внутрішньо переміщені особи, явка виборців.

Як цитувати: Гудзь Л. В., Організація і проведення виборів до органів місцевого самоврядування після припинення режиму воєнного стану в Україні: проблеми, виклики та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Право»*. 2025. Вип. 39. С. 105-112. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-09>

In cites: L. V. Gudzy (2025) The organization and conduct of elections to local governments after the termination of martial law in Ukraine: problems, challenges and perspectives. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series "Law"*, (39), P. 105-112 <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-09> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Проведення місцевих виборів в Україні у період після завершення режиму воєнного стану є ключовим етапом відновлення демократичних інститутів, забезпечення політичної стабільності та реалі-

зації принципів народовладдя. В умовах відновлення України виборчий процес має відповідати викликам безпеки, гарантувати чесність і прозорість голосування, а також сприяти реінтеграції постраждалих територій

та відновленню довіри громадян до державних інституцій.

Попередній досвід виборчих кампаній в Україні та міжнародна практика проведення виборів у післявоєнний період свідчать про необхідність удосконалення виборчого законодавства, адаптації механізмів виборчої кампанії до нових соціально-політичних умов та запровадження додаткових гарантій дотримання виборчих прав громадян України. Особливого значення набувають питання організації голосування для внутрішньо переміщених осіб, відновлення виборчої інфраструктури на звільнених територіях, а також боротьба з потенційними загрозами маніпуляцій та зовнішнього втручання у виборчий процес.

Таким чином, дослідження даної тематики є вкрай важливим для формування ефективного виборчого процесу до органів місцевого самоврядування, який сприятиме демократичному розвитку країни, політичній стабільності та суспільному примиренню.

Стан наукового дослідження теми. Проблеми виборчого права і процесу в Україні були і залишаються об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема в галузях правознавства та політології. Серед українських конституціоналістів, які досліджували питання виборчого права та процесу: М. Баймуратов, О. Батанов, О. Бакумов, Ю. Барабаш, О. Бандурка, М. Козюбра, В. Кравченко, Ю. Ключковський, Д. Ковриженко, О. Марцеляк, Н. Мяловицька, В. Погорілко, С. Сergyна, О. Совгиря, В. Sergyin, М. Ставнійчук, Ю. Тодика, О. Тодика, В. Шаповал та інші. Особливості місцевих виборів 2020 року були висвітлені в роботах таких науковців, як М. Бучин та А. Ковальчук [1], О. Сінкевич [2] та К. Білоус [3].

Мета дослідження полягає в аналізі правових аспектів організації виборів до органів місцевого самоврядування в Україні після припинення або скасування режиму воєнного стану, з урахуванням досвіду попередньої виборчої кампанії 2020 року, а також у визначенні напрямів вдосконалення виборчого законодавства України для підвищення його ефективності та прозорості.

Основні результати дослідження. Міжнародні організації та іноземні спостерігачі відзначали високий рівень демократичності останніх виборів в Україні, зокрема в оцінці "Індексу демократії" Economist Intelligence Unit, де Україна отримала 8,25 балів з 10 [4]. Це підтверджувало статус України як країни з повноцінною демократією і відкривало пер-

спективи для удосконалення виборчого законодавства. Останні місцеві вибори, які були проведені 25 жовтня 2020 року стали важливим етапом реформи децентралізації, проводились за новими правилами Виборчого кодексу України та в умовах адаптивного карантину, що підвищувало значення представницького мандату в нових територіальних громадах.

У Виборчому кодексі України було запроваджено низку новел, зокрема скасування одномандатних округів на місцевих виборах та введення багатомандатних округів для сільських, селищних і міських рад. У територіальних громадах з кількістю виборців до 10 тисяч вибори проводились за мажоритарною системою відносної більшості, а у громадах з понад 10 тисячами виборців – за пропорційною системою з відкритими списками політичних партій. Ці зміни, зокрема, скасування одномандатних округів, мали зменшити проблему підкупу виборців, але разом з тим постало питання про ефективність мажоритарної системи відносної більшості в багатомандатних округах, яка призвела до непропорційного розподілу голосів. Крім того збільшилась роль політичних партій, оскільки кандидатів на вибори до місцевих рад змогли висувати тільки місцеві осередки партій.

Новелою у Виборчому кодексі України також стало запровадження гендерних квот, які зобов'язували партії включати певну кількість кандидатів обох статей у виборчі списки. У громадах з менш як 10 тисяч виборців, де застосовувалася мажоритарна система відносної більшості в багатомандатних округах, партії повинні були забезпечити не менше 30% кандидатів однієї статі. У громадах з понад 10 тисячами виборців, де діяла пропорційна система з відкритими списками, гендерна квота вимагала, щоб у кожній п'ятірці списку було представлено по два кандидати кожної статі, а також забезпечувалося чергування статей у списку, якщо кількість кандидатів не була кратною п'яти.

Згідно з п.1 ч.1 ст.230 Виборчого кодексу України, був встановлений механізм дотримання гендерних квот, передбачаючи відмову в реєстрації партії, яка не виконує ці вимоги. Це призвело до подачі численних позовів від місцевих організацій партій, які оскаржували рішення територіальних виборчих комісій про відмову в реєстрації через порушення гендерних квот. На нашу думку, у цьому напрямку є корисним досвід Франції, де партії, що дотримуються квот отримують державну підтримку. У післявоєнний період в Україні постане питання на важливості якості та професіоналізму

кандидатів, а не їх статі, особливо на місцевому рівні. Тому ефективнішим було б партійне (індивідуальне) квотування, яке дозволить партіям самостійно вирішувати, як дотримуватися гендерних квот [5].

Для оцінки ефективності нововведень у виборчому законодавстві України, як приклад, розглянемо їхній вплив на місцеві вибори 25 жовтня 2020 року в Харкові та Харківській області. Харківська область, з чисельністю виборців 2 091 391, була поділена на 7 нових районів замість 27 старих у процесі децентралізації. Вибори до районних рад відбулися в оновлених районах: Харківському (84 депутати), Чугуївському, Лозівському, Красноградському, Куп'янському, Ізюмському та Богодухівському (по 42 депутати в кожному).

Харківська область була поділена на 14 округів (7 у Харкові та 7 в області). До розподілу мандатів допускалися партії, що набрали щонайменше 5% голосів по області. Кількість мандатів визначалася за виборчою квотою – кількістю голосів, необхідних для одного мандату, яку обчислювали, поділивши загальну кількість голосів партій, що подолали бар'єр, на 120 мандатів обласної ради. Розподіл відбувався у два етапи: спершу між регіональними списками партій, а залишкові голоси перерозподілялися за загальним списком. Відповідно до ст. 259 Виборчого кодексу України, партія самостійно встановлює порядок кандидатів у списку. Для зміни черговості в списку кандидат має набрати щонайменше 25% виборчої квоти.

Але, як виявилось на практиці "відкритість" списків за новою пропорційною системою була умовною й не створювала рівних можливостей для всіх кандидатів. Представникам партій, що отримали 5–10% голосів, було складно змінити свою позицію в регіональному списку. Тому, на нашу думку, для забезпечення реальної відкритості партійних списків слід відмовитися від єдиних виборчих списків та скасувати вимогу щодо набрання 25% виборчої квоти для зміни місця в списку. На нашу думку, черговість кандидатів має визначатися виключно кількістю отриманих голосів виборців.

Запровадження гендерних квот сприяло зростанню кількості жінок-депутаток у міській раді – 28 проти 18 у попередньому скликанні. Найвищий відсоток жінок обрано від "Блоку Кернеса — Успішний Харків" (47%, 16 мандатів). У "Слuzі народу" жінки становили 44% обраних депутатів, у "Європейській солідарності" – 33%. Водночас у ОПЗЖ частка жінок-депутатів склала лише 16%, а у "Блоці Світли-

чної" з шести мандатів два отримали жінки. Партія Шарія не дотрималася гендерних квот, і серед її депутатів у міськраді немає жінок. Невизначеність судової практики та рішення територіальних виборчих комісій продемонстрували, що дотримання законодавчих вимог щодо гендерної рівності у виборчому процесі не завжди забезпечується.

Формування гендерних квот у партійних списках супроводжувалося низкою проблем: квоти часто виконувалися формально, окремих жінок-кандидаток виключали через неповний перелік документів, а також існував ризик відмови від мандатів після виборів. Тому, важливою є завчасна підготовка партіями кадрового резерву та необхідність чіткого визначення моменту підтвердження квот – під час висування, подачі документів, реєстрації, включення у бюлетень чи формування фракції.

Під час виборчого процесу також важливо звертати увагу на кількість порушень виборчого законодавства України. 25 жовтня 2020 року на території Харкова та області поліція зафіксувала 272 порушення. В результаті було відкрито 11 кримінальних проваджень: 6 за перешкоджання виборчому праву, 2 за незаконне використання виборчого бюлетеня, 1 за фальсифікацію, підробку, викрадення, пошкодження або знищення виборчої документації, 1 за хуліганство та 1 за грабіж. Громадянська мережа ОПОРА зазначила, що забезпечення прозорості фінансування виборчих кампаній на місцевих виборах 2020 року було незадовільним, з обмеженим доступом до фінансових звітів кандидатів та формальним контролем. Для відповідності рекомендаціям GRECO необхідно посилити вимоги до публікації звітів, зміцнити контроль з боку НАЗК і запровадити онлайн-механізм для оперативного оприлюднення витрат і внесків виборчих фондів [6].

Місцеві вибори в Україні 25 жовтня 2020 року відзначилися рекордно низькою явкою, оскільки значна частина українців вирішила не брати участь у голосуванні. За даними ЦВК, остаточна явка склала 36,88%. Для порівняння, на попередніх місцевих виборах явка була значно вищою: 75,6% у 1994 році, 70,8% у 1998 році, 69,3% у 2002 році, 67,6% у 2006 році, 48,7% у 2010 році, 46,5% у 2015 році. У 2020 році з понад 28 мільйонів українців, внесених до списків, бюлетені отримали лише трохи більше 10 мільйонів. Найвища явка була в Тернопільській області (44,68%), а найнижча — в Донецькій (31,67%). У Харкові явка становила 31,3%, а в Харківській області — 32,57%. ЦВК вказав пандемію коронавірусу як одну з основних причин низької явки.

Аналіз зв'язку між новими випадками захворювання та явкою виборців показав, що прямої залежності між цими факторами не існує. Незважаючи на високий рівень захворюваності, найвищу явку продемонстрували жителі західних областей, таких як Тернопільська (44,68%) і Львівська (43,82%), тоді як у східних регіонах, зокрема в Донецькій (31,67%), Миколаївській (32,02%) та Харківській (32,57%) областях, явка була найнижчою. Це вказує на вплив інших чинників на участь громадян у голосуванні.

Дослідження явки виборців також враховує дані соціологічних опитувань. Згідно з результатами опитування групи "Рейтинг", основними причинами неучасті українців у виборах стали стан здоров'я (20%), проживання не за місцем реєстрації (19%), зайнятість у день виборів (15%), невизначеність щодо кандидатів (14%), побоювання через COVID-19 (10%), відсутність зацікавленості (12%) та інші фактори (10%). Таким чином, пандемія та її наслідки стали причиною відмови від участі у виборах для майже третини респондентів [7].

Але незважаючи на низьку явку, місцеві вибори 2020 року в Україні були визнані такими, що відбулися. Результати не викликали сумнівів, оскільки українське виборче законодавство не передбачає порогу явки, який міг би вплинути на їх легітимність. Проте низька явка може означати, що результати не повністю відображають інтереси та пріоритети більшості населення, що може призвести до ухвалення рішень органами місцевої влади, які не завжди відповідають бажанням більшості виборців. Крім того, низька явка зазвичай сприяє кандидатам і партіям з постійною та мобілізованою електоральною базою. Це дає перевагу тим партіям і кандидатам, які мають лояльних виборців, готових прийти на вибори навіть за складних умов.

Навіть під час воєнного стану, коли вибори не проводяться, важливо не забувати про виборче законодавство України. Після завершення війни для відновлення демократичних процесів в Україні буде необхідно провести серію загальнодержавних та місцевих виборів. Статус кандидата на вступ до ЄС вимагатиме відповідності європейським стандартам, і підготовка до цих виборів повинна відбутися швидко, адже відповідно до ч.2. ст. 19 Закону «Про правовий режим воєнного стану» Верховній Раді України надається лише 90 днів для призначення чергових або позачергових виборів після його припинення або скасування.

Особливої уваги потребує питання строків призначення та оголошення виборчого

процесу на місцевих виборах. Підстави для проведення позачергових виборів, які виникають через дострокове припинення повноважень органів чи посадових осіб, визначаються Конституцією України та відповідними законами. Такі підстави регулюються Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», а також діють Закони України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про військово-цивільні адміністрації», Виборчим кодексом України, що передбачають можливість припинення повноважень органів місцевого самоврядування. В умовах війни, зокрема на звільнених територіях, може виникнути потреба уточнити підстави для проведення позачергових місцевих виборів, якщо органи місцевого самоврядування не змогли відновити свою діяльність або вибори не відбулися у 2020 році.

У зв'язку з введенням воєнного стану Центральна виборча комісія 24 лютого 2022 року призупинила всі виборчі процеси, зокрема вибори 9 сільських, селищних і міських голів, а також депутатів до 69 місцевих рад на 126 вакантних мандатів. Внаслідок війни було зафіксовано випадки загибелі, зникнення безвісти або колаборації представників місцевої влади, що посилює сьогодні також потребу у проведенні позачергових виборів. Однак їх організація залежатиме від безпекової ситуації, повернення переміщених осіб та відновлення територіальних громад [8].

Згідно з ч. 1 ст. 195 Виборчого кодексу України, чергові місцеві вибори мають бути призначені не пізніше ніж за 90 днів до дня голосування, а позачергові – не пізніше ніж за 60 днів до дня виборів. Оскільки останні місцеві вибори були проведені 25 жовтня 2020 року, тому наступні чергові місцеві вибори повинні бути проведені відповідно до ч. 2 ст.141 Конституції України – у жовтні 2025 року. Тобто якщо завершиться правовий режим воєнного стану у травні 2025 року, то призначення чергових місцевих виборів має відбутись у липні 2025 року. Оскільки військові адміністрації припиняють свою діяльність через 30 днів після завершення воєнного стану, неясно, як буде організовано управління громадою до проведення виборів. Цю ситуацію потрібно вирішити законодавчо уже зараз.

Для належної організації виборів необхідно також забезпечити точний облік громадян і створити умови для формування актуальних списків виборців. З 24 лютого 2022 року Державний реєстр виборців залишається закритим і не оновлюється. Однак ще серйознішою проблемою є відсутність реєстрації масштабних

міграційних процесів як всередині країни, так і за її межами. Наразі немає чіткого розуміння, де перебувають виборці. До того ж після завершення війни ці процеси продовжаться, що ще більше ускладнить їх облік. Тому, на нашу думку, потрібно врахувати кілька ключових аспектів: по-перше, необхідно розпочати актуалізацію даних Державного реєстру виборців із запровадженням механізмів для перевірки даних виборців, які змінили місце проживання через війну, а саме інтегрувати Єдину інформаційну базу даних про внутрішньо переміщених осіб з Державним реєстром виборців; по-друге, використовувати дані з інших державних реєстрів (наприклад, Єдиного державного демографічного реєстру), а також провести масштабну інформаційну кампанію щодо необхідності оновлення даних у Державному реєстрі виборців.

Війна та тимчасова окупація частини територій України можуть викликати додаткові питання щодо визначення суб'єктів виборчого права, зокрема у контексті конституційного цензу громадянства. Відповідно до Закону «Про громадянство України», набуття громадянства іншої держави, особливо країни-агресора, призводить до втрати українського громадянства та, відповідно, виборчих прав. Враховуючи нещодавні обговорення щодо наявності «двох паспортів» при перетині кордону, важливо врегулювати цю суперечність стосовно виборчих прав громадян, які добровільно без примусу отримали громадянство країни-агресора.

Потенційна участь у виборах осіб, які скоїли злочини проти державної безпеки України, зокрема державну зраду чи колабораціонізм, є серйозною політичною проблемою. Хоча санкції Кримінального кодексу України передбачають заборону на обіймання певних посад, до винесення обвинувального вироку ці особи можуть користуватися виборчими правами.

Законодавець повинен знайти механізми, щоб запобігти їхньому допуску до балотування на післявоєнних виборах, зокрема через застосування критеріїв «нагальної суспільної потреби», визначених Європейським судом з прав людини. Це може потребувати внесення нових підстав для позбавлення виборчих прав (як активних так і пасивних) на місцевих виборах.

Виборчий кодекс України, відповідно до статті 18, дозволяє використання інноваційних технологій у виборчому процесі, які можна поділити на три основні сфери: облік результатів голосування, машинне голосування на дільницях та дистанційне електронне голосу-

вання. Хоча Виборчий кодекс України дозволяє експериментувати з цими методами, результати таких експериментів не впливають на офіційні підсумки. На нашу думку, дистанційне голосування, через Інтернет або пошту, несе ризики для чесності та таємності виборів, і має бути впроваджене обережно, з дотриманням стандартів Ради Європи та Європейського Союзу. Неправильне запровадження цих методів може призвести до порушень виборчих прав і поставити під сумнів легітимність обраних осіб. У контексті кібератак, забезпечення безпеки та достовірності виборчих результатів є надзвичайно важливим.

Ще однією важливою проблемою, яка виникне під час післявоєнних місцевих виборів, є застосування вимоги про ценз осілості. У нашому дослідженні важливою є інтерпретація вимоги щодо проживання в межах територіальної громади. Конституція України (ч. 1 та ч. 2 ст. 141) встановлює, що депутати місцевих рад і голови сільських, селищних та міських рад обираються на основі загального виборчого права мешканцями територіальної громади. Різниця між частинами першою та другою цієї статті є стилістичною, оскільки в обох випадках суб'єктом виборчого права є жителі територіальної громади, що мають право голосу згідно зі ст. 70 Конституції України.

Це підкреслює, що громадяни України, які мають право голосу згідно зі ст. 70 Конституції України, але не є членами конкретної територіальної громади, не можуть брати участь у місцевих виборах цієї громади. Таким чином, Конституція України встановлює обмеження на загальне виборче право під час місцевих виборів: право голосу мають лише ті громадяни, які відповідають вимогам ст. 70 Конституції і є мешканцями відповідного села, селища чи міста, тобто належать до територіальної громади. Це запроваджує ценз осілості як додаткову умову для реалізації активного виборчого права на місцевих виборах. Наявність цього цензу не суперечить загальним принципам виборчого права, оскільки відповідає правовій природі місцевого самоврядування.

Європейська конституційна доктрина дозволяє встановлення цензу осілості для місцевих виборів, при цьому термін проживання поза межами громади не має перевищувати кількох місяців, хоча в окремих випадках може бути більшим.

Венеціанська комісія вважає, що максимальний період проживання поза межами громади не має перевищувати шести місяців (пункт I.1.1.c.iv Кодексу належної практики у

виборчих справах), допускаючи довші терміни лише за умови захисту виборчих прав осіб національних меншин.

У контексті майбутніх післявоєнних місцевих виборів чинний ценз осілості може призвести до позбавлення активного виборчого права великої кількості українців, які під час війни знайшли притулок у дружніх країнах. Це масове обмеження виборчих прав є непропорційним і має гендерний аспект, оскільки більшість тих, хто виїхав з України під час війни, становлять жінки. Для уникнення такого обмеження, яке може бути сприйняте як дискримінаційне, пропонується впровадження інститутів голосування поштою або за дорученням. Ці методи ще недостатньо досліджені в українському виборчому праві, хоча польські конституціоналісти провели більш детальне дослідження. Польща, незважаючи на серйозні застереження від провідних фахівців, впровадила обидва інститути у новому Виборчому кодексі, і їхній досвід є для нас корисним. Наступна проблема, яка може постати під час проведення виборів до органів місцевого самоврядування це безпекові умови.

Прикладом може бути вісімнадцять територіальних громад Донецької та Луганської областей, які були наближені до лінії розмежування, в яких вибори у 2020 році так і не відбулись. Центральна виборча комісія тричі зверталась до Донецької та Луганської військово-цивільних адміністрацій і отримувала від них висновки про неможливість проведення місцевих виборів на цих територіях через безпекову ситуацію. На нашу думку, важливо визначити на законодавчому рівні чіткі критерії і механізми встановлення неможливості призначення і проведення виборів на виборчих дільницях і окремих територіях.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити такі висновки. Місцеві вибори 2020 року в Україні пройшли на фоні децентралізації та адміністративної реформи, що вплинуло на кількість депутатів у місцевих радах.

Пропорційна система з відкритими списками виявилася лише частково відкритою, оскільки партії самостійно визначали порядок кандидатів, а вимога набрати 25% виборчої квоти ускладнювала зміну черговості кандидатів. Гендерні квоти сприяли збільшенню кількості жінок-депутаток, але їх дотримання супроводжувалося істотними труднощами.

Результати виборів показали успіх локальних партій, що свідчить про необхідність вдосконалення виборчого законодавства в цьому напрямку.

Місцеві вибори 25 жовтня 2020 року в Україні мали рекордно низьку явку — 36,88%, що частково пояснюється пандемією COVID-19. Найвища явка спостерігалась у західних регіонах, тоді як у східних вона була значно нижчою.

Основними причинами неучасті виборців стали проблеми зі здоров'ям, проживання не за місцем реєстрації та абсентеїзм виборців. Після завершення війни в Україні виникне потреба в проведенні загальнодержавних та місцевих виборів для відновлення демократичних процесів. Для досягнення статусу кандидата на вступ до ЄС країна повинна відповідати європейським стандартам, а підготовка до виборів повинна відбуватися в межах обмеженого часу — до 90 днів після припинення або скасування воєнного стану.

Особливу увагу необхідно приділити врегулюванню питань, що стосуються місцевих виборів, зокрема їх призначення та організації на звільнених територіях. Однією з проблем, що потребує законодавчого врегулювання, є можливе обмеження виборчих прав для осіб, які вчинили державну зраду чи колабораціонізм, а також визначення чітких правил для таких громадян.

Крім того, важливим є питання подвійного громадянства і позбавлення виборчих прав тих, хто добровільно набув громадянства держави-агресора. Впровадження інноваційних технологій, таких як дистанційне голосування, повинно здійснюватися з дотриманням стандартів Ради Європи та Європейського Союзу, при цьому особлива увага має бути приділена забезпеченню безпеки виборів. Окрім цього, ценз осілості може стати бар'єром для виборчих прав українців, які були змушені покинути країну через війну.

Це непропорційне обмеження може вимагати запровадження дистанційних форм голосування, таких як голосування поштою або за дорученням.

У загальному контексті, післявоєнні вибори до органів місцевого самоврядування в Україні повинні бути підготовлені відповідно до демократичних стандартів і враховувати нові виклики, що виникли через війну та окупацію частини територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бучин М., Ковальчук А. Специфіка та основні наслідки впливу пандемії коронавірусу на місцеві вибори 2020 року в Україні. Гуманітарні візії. 2023. №1. Вип.9. С.14-20

2. Сінкевич О. Місцеві вибори в Україні: до питання обрання виборчої системи. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2022. № 57. С. 45-47
3. Білоус К. Сучасна виборча система як інструмент формування політичної відповідальності (на прикладі Харківської області). Актуальні проблеми державного управління. 2020. № 1. С. 196-204
4. Democracy Index 2020: In sickness and in health? A report by the Economist Intelligence Unit. URL: https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_name=democracy_index_2020&utm_term=eiudemocracy_index&utm_content=general&gclid=Cj0KCQiA962BBhCzARIsAlpWEL0N1klOubm3JmiWNJ1LSwUdWwd4uJjN6zf3jVXHUNVqKLL_7g9_AMaAsniEALw_wcB (дата звернення: 16.02.2025)
5. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 року № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 16.02.2025)
6. Остаточний звіт за результатами спостереження Громадянської мережі ОПОРА на місцевих виборах — 2020. 11 жовтня 2021. URL: https://www.oporaua.org/vybory/zvit-mistsevi-vybory_2020-23539 (дата звернення: 16.02.2025)
7. Пиріг, В. Соціологи з'ясували причини низької явки на місцевих виборах. 2020. Zaxid Net. URL: https://zaxid.net/sotsiologi_diznalisya_chomu_bilshist_ukrayintsiv_ne_yshli_golosovati_na_mistsevih_viborah_n1509732 (дата звернення: 16.02.2025)
8. Вибори після Перемоги: що може змінитися. URL: <https://cvk.gov.ua/zmi-pro-tsvk/vibori-pislya-peremogi-shho-mozhe-zminitisya.html>

Стаття надійшла до редакції 20.03.2025

Стаття рекомендована до друку 20.05.2025

L.V. GUDZ

PhD (Law), Associate Professor,

Associate Professor of the Constitutional and Municipal Law Department,

E-mail: l.v.gudz@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2064-014X>

V. N. Karazin Kharkiv National University

Kharkiv, 61022, Svobody square, 4

THE ORGANIZATION AND CONDUCT OF ELECTIONS TO LOCAL GOVERNMENTS AFTER THE TERMINATION OF MARTIAL LAW IN UKRAINE: PROBLEMS, CHALLENGES AND PERSPECTIVES

ANNOTATION. *Introduction.* The article discusses the issue of holding local elections after the termination of martial law as an important stage in the restoration of democracy and political stability. The author considers the need to take into account security challenges, reintegration of the affected territories, and protection of voting rights, in particular of internally displaced persons. Attention is focused on improving the electoral legislation, adapting voting mechanisms, and preventing external interference, which will contribute to the country's democratic development and social reconciliation.

Summary of the main results of the study. It is noted that the 2020 local elections in Ukraine took place in the context of decentralization and administrative reform, which led to changes in the composition of local councils. The use of a proportional electoral system with open lists proved to be only partially effective, as parties were able to independently form the order of candidates, and the need to reach 25% of the electoral quota made it difficult to change their order. The introduction of gender quotas contributed to an increase in the representation of women in local councils but was accompanied by significant implementation difficulties. The election results showed an increase in the influence of local political parties, which underscores the need for further improvement of the electoral legislation.

The local elections on October 25, 2020, saw a record voter turnout of only 36.88%, largely due to the COVID-19 pandemic. The highest voter activity was observed in the western regions of the country, while in the eastern regions, the level of voting participation was significantly lower. The main factors behind the low turnout were health problems, voters not living at their place of registration, and the general passivity of citizens.

Conclusion. After the end of the war in Ukraine, it will be necessary to hold national and local elections to restore democratic processes, ensuring their compliance with European standards. The electoral process should take place no later than 90 days after the termination or lifting of martial law, with a special focus on organizing voting in the liberated territories.

Important tasks include legislative regulation of the restriction of the voting rights of persons involved in treason and collaboration, as well as the issue of dual citizenship. Remote voting requires reliable security mechanisms in line with EU standards. In addition, discrimination against Ukrainians forced to leave the country should be prevented by introducing alternative forms of voting. Overall, the elections should be held with due regard to the new challenges caused by the war and occupation.

KEY WORDS: *local government elections, martial law, gender quotas, active and passive voting rights, internally displaced persons, voter turnout.*

REFERENCES

1. Buchyn M., Kovalchuk A. Specificity and main consequences of the impact of the coronavirus pandemic on local elections in 2020 in Ukraine. Humanitarian visions. 2023. №1. Issue 9. P.14-20 (in Ukrainian).
2. Sinkevych O. Local elections in Ukraine: to the issue of electoral system selection. Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Ser: Jurisprudence.2022. № 57. P.45-47 (in Ukrainian).
3. Bilous K. Modern electoral system as a tool for the formation of political responsibility (on the example of Kharkiv region). Actual problems of public administration. 2020. № 1. P. 196-204.(in Ukrainian).
4. Democracy Index 2020: In sickness and in health? A report by the Economist Intelligence Unit. URL: https://www.eiu.com/n/campaigns/democracyindex2020/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_name=democracy_index_2020&utm_term=eiudemocracy_index&utm_content=general&gclid=Cj0KCQiA962BBhCzARIsAIpWEL0NI1klOubm3JmiWNJ1LSwUdWwd4uJjN6zf3jVXHUNVqKLL_7g9_AMaAsniEALw_wcB (accessed 16.03.2025)
5. Electoral Code of Ukraine No. 396-IX of December 19, 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (accessed 16.03.2025) (in Ukrainian).
6. Final report on the results of OPORA's observation of the 2020 local elections. October 11, 2021. URL: https://www.oporaua.org/vybory/zvit-mistsevi-vybory_2020-23539 (accessed 16.03.2025) (in Ukrainian).
7. Pirig, V. Sociologists found out the reasons for low turnout in local elections. 2020. Zaxid Net. URL: https://zaxid.net/sotsiologi_diznalisya_chomu_bilshist_ukrayintsiv_ne_yskli_golosuvati_na_mistsevih_viborah_n1509732 (accessed 16.03.2025) (in Ukrainian).
8. Elections after the Victory: what may change. URL: <https://cvk.gov.ua/zmi-pro-tsvk/vibori-pislya-peremogishho-mozhe-zminitisya.html> (accessed 16.03.2025) (in Ukrainian).

The article was received by the editors 20.03.2025

The article is recommended for printing 20.05.2025